

The Effect of *Mother-Child Education Program* which is One of the Early Childhood Education Programs on Cognitive Development of Six Age Children^{*}

Hülya Kartal[†]

ABSTRACT. Early intervention programs help to wipe out flaws which hinder child's learning and development and of which compensation is impossible by powering parents. In this research, with the purpose of supporting development of children that couldn't take advantage of early childhood services due to socioeconomic reasons but are most in need of this support, effects of MOCEP which developed as an alternative to institution centered education model and which is an home centered program on children's cognitive development were examined. Results of research show that program makes ready children for school by supporting their cognitive development. It is thought that this readiness for school will have positive effect on child's attendance by facilitating child's adaptation to school. Therefore, it can be said that program both support children's cognitive development in short-term and contributes to children's achievement in school.

Key words: Early childhood education, Mother-Child Education Program, cognitive development.

SUMMARY

Purpose and Significance: Childhood is an age that development and learning is the quickest and experiences in this period construct a base for following years. Therefore, waiting for child's entering to school to support development areas which are completed in first six years of the life is very late at the present time and this can cause retardations of which compensation is impossible. With this research, it was aimed at to determine the effect of Mother-Child Education Program (MOCEP) which is one of the Early Childhood Education Programs on cognitive development of six age children.

Methods: To reveal short-term effects of MOCEP on child, a quasi-experimental design that consists of pretest, posttest, experimental and control group was used. Duration between first and last measurements was seven months. Research was conducted with 40 mother-child couples which attended Mother-Child Education Program in İstiklal and Elmasbahçeler Course Center which are depended to Osmangazi Public Education Center and with mother-child couples which didn't attend any program in 2003-2004 academic years. In the present study, cognitive developmental levels of experimental and control groups were established by applying "Preschool Verbal and Mathematical Skills Scale" which is improved by Bekman et al. (1998). Demographic characteristics of families were collected from Mother-Child Education Program Information Form and mothers' opinions about program were gained from Mother-Child Education Program Evaluation Forms that mothers have filled about assessment of program. In the analysis of data, variation scores between pre and post Test of groups which participated and didn't participated program were compared by using t-Test in the evaluations made for the purpose of establishment of program's effect on children's cognitive development. Moreover, frequencies and percentages of mothers' views about program were computed. For this reason, analysis of all data was made by Statistical Package Program for Social Science (8.0 for Windows). Significance level for statistical comparison was determined as .05.

^{*} This study is compiled from the doctoral dissertation titled as "The Effect of Mother-Child Education Program Which is One of the Early Childhood Education Programs on Cognitive Development of Six Age Children" which was defended at the Institute of Social Sciences of Uludag University in 2005 by the supervision of Assoc.Prof.Dr.Asude Bilgin.

[†] Research Assistant, Faculty of Education, Uludag University, e-mail: hkartal@uludag.edu.tr

Results: According to the findings gained from research, it was showed that Mother-Child Education Program has an effect on cognitive development of children participated to the program. As for mothers attended the program, it was established that they found Cognitive Development Program and dialog subjects about family planning and child rearing were very useful and they thought that this program would be very helpful for their children's success in school.

Discussion and Conclusion: These findings revealed importance of getting early childhood education programs to children that live in disadvantageous environments and couldn't take advantage of early childhood education services due to financial shortage. This point was very important to take attention, because environmental conditions effect children's development especially in the early years. This kind of support causes children to start to school more ready, to adapt more easily and be more successful in school. For this reason, social politics which have to be developed with the intention for alternative early childhood programs presented with low cost have critical importance for future of early childhood education in Turkey.

Erken Çocukluk Eğitimi Programlarından Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın Altı Yaş Grubundaki Çocukların Bilişsel Gelişimlerine Etkisi*

Hülya Kartal†

ÖZ. Erken müdahale programları, çocukların ilk öğretmenleri olan anne-babalarını güçlendirerek çocukların gelişim ve öğrenmelerini engelleyecek telafisi mümkün olmayan aksaklıkların ortadan kaldırılmasında yardımcı olmaktadır. Bu araştırma ile de, sosyoekonomik nedenlerden dolayı erken çocukluk hizmetlerinden yararlanamayan ancak bu desteğe en fazla ihtiyaç duyan çocukların gelişimlerini desteklemek amacıyla, kurum merkezli eğitim modeline bir alternatif olarak geliştirilen ve ev merkezli bir program olan Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın çocukların bilişsel gelişimleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırma sonuçları, programın çocukların bilişsel gelişimlerini destekleyerek onları okula hazır hale getirdiğini göstermektedir. Bu okula hazır olun, çocuğun okula uyumunu kolaylaştırarak onun okula devamını da olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Dolayısıyla programın kısa dönemde çocukların bilişsel gelişimini desteklediği gibi uzun dönemde ise çocuğun okul başarısına da katkısının olacağı söylenebilir.

Anahtar kelimeler : Erken çocukluk eğitimi, Anne-Çocuk Eğitim Programı, bilişsel gelişim.

GİRİŞ

İnsanın yaşamının bütün dönemlerinde, bireyin kendini nasıl algıladığından hayattaki başarı ya da başarısızlıklarına kadar etkili olan çocukluğun ilk yıllarının önemi, bu döneme yönelik ilginin her geçen gün artmasına neden olmuştur. Öyle ki bu ilgi 1800'lerde, başlangıçta anneleri fabrikalarda çalışan çocukların bakımı için kurulan sığınma evlerinden (salles d'asile) günümüzdeki anaokullarına (preschool – kindergarten – l'ecole maternelle) kadar süren bir gelişim göstermiştir.

Çocukluk yılları gelişim ve öğrenmenin en hızlı olduğu yıllardır ve bu dönemde edinilen deneyimler ileriki yıllara temel oluşturmaktadır. Bu bakımdan büyük bir bölümü yaşamın ilk altı yılında tamamlanan gelişim alanlarının desteklenmesi için çocuğun ilkokula başlamasını beklemek günümüzde artık çok geç olacağı gibi, yaşamın ileriki yıllarında da telafisi mümkün olmayan gecikmelere neden olabilmektedir (Arı v.d. 2001:4; Senemoğlu 2004:21). Aile ortamında yakın çevresindekilerle, duygusal ve sosyal etkileşim içinde büyüyen çocuk, üç yaşına geldiğinde artık akranlarıyla birlikte olma gereksinimi duyar. Bu ilişkiler yoluyla paylaşmayı, işbirliğini ve duygularını kontrol etmeyi öğrenen çocuk, ancak bu yollarla sağlıklı ve eğitsel bir ortamda toplumsallaşabilir. Bütün bunlar da erken çocukluk eğitimi programları, kurumları ve buralarda verilen eğitimle sağlanabilir.

Erken çocukluk eğitiminin ilk uygulamaları Avrupa'da özellikle de sanayileşmiş ülkelerde görülmektedir. Fabrikalarda çalışan annelerin çocuklarını dışarıdan gelebilecek zararlara karşı korumak amacıyla kurulan erken çocukluk eğitimi kurumları ilk olarak 19.yüzyılın başlarında kurulur (Sanders 2003). Oysa ülkemizde ise, II.Meşrutiyet'ten önce bazı illerde *özel ana mektepleri* açılmış ardından Balkan Savaşları'ndan (1912-1913) sonra da *resmi ana mektepleri* açılmış ve yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak bu okulların öğretmen yetiştirilmeden açılmasıyla sorun başlamıştır. 1915 yılına geldiğinde Mustafa Satı Bey kendisi "Yeni Mektep" adlı özel bir anaokulu açar. Bu okula İstanbul'un aristokrat ailelerinin çocukları devam etmiştir. Böylelikle de açılan anaokulu sadece sosyoekonomik yönden üst düzey geliri olan ailelerin çocuklarına hizmet etmiştir. Aradan geçen yaklaşık elli yılda bu açıdan kayda değer bir şey yapılmamıştır. 1961 yılında yürürlüğe giren 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda, okulöncesi eğitim kurumlarına zorunlu ilköğretim çağına gelmemiş çocukların eğitildiği ve *isteğe* bağlı bir ilköğretim kurumu olarak yer verilmiştir (Oğuzkan ve Oral,

* Bu çalışma Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Doç.Dr. Asude Bilgin danışmanlığında 2005 yılında tamamlanan "Erken Çocukluk Eğitimi Programlarından Anne-Çocuk Eğitim Programının Altı Yaş Grubundaki Çocukların Bilişsel Gelişimlerine Etkisi" adlı Doktora Tezi'nden derlenmiştir.

† Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Araştırma Görevlisi, e-posta: hkartal@uludag.edu.tr

1983:34). O günden bu yana bu bakımdan önemli bir bir değişiklik yapılmadığı için ülkemizde okulöncesi çağıdaki çocuklarda okullaşma oranı yalnızca %17'dir (MEB, 2005). Bunların büyük çoğunluğunu da kurum merkezli eğitim alan sosyoekonomik yönden orta ve özellikle de üst düzeydeki ailelerin çocukları oluşturmaktadır.

Kısacası 1915'lerden günümüze değin yani neredeyse aradan geçen yaklaşık bir asırda okulöncesi çağda olup eğitim görme şansı elde eden grubun yapısına yönelik maalesef önemli bir gelişme sözü konusu olmamıştır. Oysa bu açıdan baktığımızda gelişmekte olan ülkelerden, Unicef'in desteklediği erken çocukluk eğitimi programlarının yürütüldüğü ülkeler arasında (Bolivya, Brezilya, Kolombiya, Hindistan ve Jamaika) bile ülkemiz, okulöncesi çağıdaki çocukların okullaşma oranında bir milyardan daha fazla nüfusu olan Hindistan'dan (%34) bile yarı yarıya geri durumdadır (Unesco Institute of Statistics 2004).

Okulöncesi çağıdaki okullaşma oranının %20'lere bile ulaşamamış olmasındaki en önemli nedenlerden biri olarak ülkemizde yaygın olarak kurum merkezli hizmetlerin verilmesi gösterilmektedir (Bekman ve Gürlesel 2005; Temel 2003). Bu kurumlar da daha çok şehir merkezlerinde ve gelişmiş bölgelerde yoğunlaştığından erken çocukluk eğitimi hizmetleri sosyoekonomik yönden dezavantajlı bölgeler olan kırsal kesim ve gecekondu yerleşiminin yoğun olduğu bölgelerde yaşayan çocuklara ulaştırılmadığı gibi bu modelle çoğu zaman farklı kitlelerin gereksinimlerine de cevap verilememektedir. Oysa okulöncesi çağıdaki çocukların okullaşma oranlarının %100'lere ulaştığı OECD ülkelerinde (Fransa %100, Kanada %65, İtalya %100, İngiltere %78, A.B.D. %58 ve Rusya Federasyonu %98) (Unesco Institute of Statistics 2004) ve gelişmekte olan ülkelerin de bir kısmında farklı kesimlerin ihtiyaçlarına uygun birçok model kullanılmaktadır.

Erken müdahale programları incelendiğinde, programların genellikle ev ziyaretleri, kurum merkezli erken çocukluk eğitimi programları, ilköğretim okulları bünyesindeki kurum merkezli programlar, sağlık hizmetlerine yönelik ve ev ziyaretlerine dayalı programlar olduğu görülmektedir (Perloff ve diğ., 1998: 1-2). Programlar doğum öncesine yönelik hizmetlerden medikal para desteğine, çocuğa gelişimsel destek verilmesinden akademik desteğe, ailenin ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesinden çocuk gelişimi hakkında bilgilendirilmesine kadar pek çok işlev üstlenmiştir.

Diğer taraftan St.Pierre ve arkadaşları (1997) ise erken müdahale programlarını tek odaklı ve iki jenerasyona yönelik programlar olarak iki grupta değerlendirmiştir. Tek odaklı programlardan *çocuk merkezli* programlar, sosyoekonomik yönden dezavantajlı şartlarda yaşayan okulöncesi çağıdaki çocukların bilişsel ve sosyal becerilerini geliştirme ve onları kendilerinden daha iyi durumdaki çocuklarla eşit şartlarda okula hazırlamaya yönelik düzenlenmiş programlardır (Örneğin Head Start Programı). Tek odaklı programlardan bir diğeri de *aile merkezli* programlardır. Bu programlar, çocuklara aileleri aracılığıyla dolaylı olarak ulaşıp ailelerin çocuk bakımına yönelik ebeveynlik becerilerini geliştirme ve bu ailelerin çocuklarının gelişimlerini desteklemek amacıyla geliştirilen programlardır. Head Start'ın Aile-Çocuk Gelişim Merkezleri'nde veya ev ziyaretleri yoluyla uygulanan Missouri'nin PAT (Öğretmen Olarak Aileler) Programı ve Arkansas'ın HIPPY (Home Instruction Program for Preschool Youngsters) Programı bunlardan bazılarıdır. Tek odaklı programların üçüncüsü ise, yetişkin tek ebeveynli aileler için düzenlenen ve ailelerin okur-yazarlık becerilerinin, eğitsel edinimlerinin, mesleki becerilerinin, kadın ve programa katılan yetişkinlerin ekonomik refahlarının artırılmasının amaçlandığı *yetişkin merkezli* programlardır. Çift jenerasyonlu programlar ise üç hizmetin kombinasyonundan oluşmaktadır. Bu hizmetlerden birincisi *erken çocukluk eğitimi*, ikincisi ailelerin ebeveynlik becerilerini zenginleştirme, onların okul etkinliklerine katılımını artırma, ailelerin özsayıgı düzeylerini yükseltme, çatışma çözme becerilerini geliştirme ve ailesel bunalımlarını çözümlenmelerine yönelik olan *aile eğitimi programlarıdır*. Üçüncüsü ise, sınıf merkezli yetişkin eğitimi, mesleki eğitim, iş danışmanlığı, işe yerleştirme desteği, ikinci dil olarak İngilizce kursları, ailelerin yarım kalan eğitimlerini tamamlamaları için desteklenmesi gibi amaçları olan *mesleki ve okur-yazarlık programlarıdır*. Ülkemizde uygulanmakta olan erken çocukluk eğitimi modelleri ise kurum merkezli eğitim modeli, aile merkezli eğitim modeli, kurum-aile-toplum merkezli modeller ve uzaktan eğitim modeli şeklinde sınıflandırılabilir (Oktay 2004:7; Aral v.d. 2000:42).

Çocuğun gelişimi ve varsa gelişimsel geriliklerinin değerlendirilmesi, duygusal sorunları, yeterli ve yetersizliklerinin erken dönemde belirlenip gerekli önlemlerin alınması açısından çocuğun bu dönemde eğitim alması ileride doğacak olan özel eğitim ihtiyacını da kendiliğinden azaltmaktadır. Geriliklerin belirlendiği gibi, gelişimi yönünden yaşlılarından ileride olan çocukların da tespit edilip desteklenmesi ve bunlar hakkında ailelerin bilgilendirilmesi de aynı şekilde erken çocukluk döneminde ayrı bir önem taşımaktadır. Eğitimin ilk basamağını oluşturan *erken çocukluk eğitimi* ya da yaygın söylemiyle *okulöncesi eğitimi*, çocuğun doğumundan ilkokula başladığı güne kadar geçirdiği yılları kapsayan, çocukların gelişim düzeylerine ve bireysel özelliklerine uygun, zengin uyarıcı çevre imkanları sağlayan, onların zihinsel, bedensel, sosyal ve duygusal yönden gelişimini destekleyen, onları toplumun kültürel değerleri doğrultusunda en iyi biçimde yönlendiren ve ilköğretime hazırlayan, temel öğretim bütünlüğü içinde yer alan bir eğitim sürecidir.

Diğer yandan erken çocukluk eğitimi, yaşamın ilk yıllarındaki olumsuz çevre koşullarının etkilerini azaltmak, ailelerin çocuk gelişimi ve eğitimi konusunda bilinçlenmelerini sağlamak ve çocukların gelecekteki akademik başarılarını artırmak için, özellikle alt sosyoekonomik düzeydeki çocuklar açısından ayrı bir öneme sahiptir (Ömeroğlu ve Can Yaşar 2002:36). Çünkü toplumsal eşitsizlikleri güçlendiren elverişsiz ortamların, (yetersiz bakım, sağlıksız çevre koşulları, ekonomik güçlükler) erken yaşlarda gelişim üzerindeki olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi ve bu çevrenin çocuğun gelişimine daha elverişli hale getirilmesi, erken çocukluk döneminde çocuk ve ailesinin eğitilmesiyle, çocuğun okula daha hazır hale gelmesini (Howes 1990; Entwisle 1995; Lunenburg 2000); yaşlarıyla aynı seviyeye gelmesini ve daha sonra öğrenimine devam etme olasılığını artırmaktadır (Campbell ve Ramey 1994; Barnett 1995; Reynolds ve diğ. 2001; Campbell ve diğ. 2002; Barnett ve Hustedt 2003; Ou ve Reynolds 2004; Kağıtçıbaşı v.d. 2004).

Her çocuğun potansiyelini en üst noktaya kadar geliştirme hakkı vardır. Bu temel hakkın korunması, tüm çocukların erken çocukluk eğitimi programlarından yararlanabilmesiyle yakından ilgilidir. Yapılan araştırmalar, sosyoekonomik yönden olumsuz koşullarda yetişen çocukların bilişsel, sosyal, duygusal ve bedensel yönlerden gelişimlerinin eksik kalabildiğini, bundan dolayı okul başarılarının ve özellikle okula devam etme oranlarının düşük olabildiğini göstermektedir. Ancak yine araştırmalar göstermektedir ki; çocuğun yakın çevresinin çocuk eğitimi ve gelişimi hakkında eğitilmesi bu olumsuz koşulları ortadan kaldırmaktadır (Cotton ve Wiklund 1989; Bekman 2003; Sheldon ve Epstein 2001; Kağıtçıbaşı v.d. 2004). Anneler, çocuk eğitimi ve gelişimi konularında bilinçlendirildiğinde, çocuklarına anlamlı bir destek verebilmekte ve onların okula hazır başlamalarını sağlayabilmektedirler (Howes 1990; Entwisle 1995; Lunenburg 2000). Sözkonusu destekleri sağlayan programlardan biri de 1980'li yıllardan günümüze kadar uygulanan Anne-Çocuk Eğitim Programı'dır.

Anne-Çocuk Eğitim Programı

Anne-Çocuk Eğitim Programı, Türkiye'deki erken çocukluk eğitimi sorununa bir çözüm olarak geliştirilen ve bilimsel temelli bir okulöncesi eğitim programıdır. Anne-Çocuk Eğitim Programı'nda doğrudan annelere ulaşılarak, annenin eğitici potansiyelini geliştirmesi için eğitim desteği verilmekte, böylelikle hem kadının birey olarak güçlenmesi hem anne olarak eğitici rolünün gelişmesi mümkün olmakta hem de çocuğunun gelişim ihtiyaçları ev ortamında karşılanmaktadır (Bekman 1998:7).

Anne-Çocuk Eğitim Programı, 1982-1991 yılları arasında uygulanan *Erken Destek Araştırma Projesi*'nin verileri ışığında; Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı, Prof. Dr. Diane Sunar, Prof. Dr. Sevda Bekman ve Anne-Çocuk Eğitim Vakfı uzmanları tarafından geliştirilmiş ve 1993 yılında bu amaçla kurulan Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) bünyesinde yaygın uygulama fırsatı bulmuştur.

Erken Destek Projesi'nin 1983'teki uygulamasından bu yana Program değiştirilmiş ve genişletilmiştir. En önemli değişiklik programın süresinde yapılmıştır. Programın süresi 60 haftadan 25 haftaya indirilmiştir. Ayrıca programla çocuklara örgün eğitime başlamadan önceki sene ulaşılması amaçlandığı için artık 4 ve 5 yaşındakileri değil, sadece okula başlamadan önceki yıl yani altı yaşında olanlar hedef alınmaktadır. Bu değişikliklere bağlı olarak proje grubu tarafından yeni bir bilişsel eğitim programı geliştirilmiştir. Bu bilişsel eğitim programı *Zihinsel Eğitim Programı* adını almıştır

(Kağıtçıbaşı v.d. 1991; Kağıtçıbaşı v.d. 1995a) ve araştırma projesinde kullanılan Okul Öncesi Çocuklar İçin Evde Öğretim Programı'nın (Lombard 1994 Akt. Bekman 1998:24) yerine kullanılmaktadır. Anne Eğitimi Programı'nın konularının da içeriği genişletilmiş ve değiştirilmiştir.(Kağıtçıbaşı v.d. 1991; Kağıtçıbaşı v.d. 1995). Programa yeni bir öge olarak Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Programı eklenmiştir. Program artık asıl çalışmada olduğu gibi ev ziyaretleri ve grup toplantıları yerine sadece haftalık grup toplantıları şeklinde uygulanmaktadır. Program'a bundan sonra Anne-Çocuk Eğitim Programı (AÇEP) adı verilmiştir.

Program'ın küçük çapta uygulanması yerine yaygın bir program olmaya başlaması bu esas değişimlerden sonra olmuştur. 1991 yılında özel bir bankanın vakfı olan Finans Vakfı, Program'ın telif haklarını almış ve Program'a finansal destek sağlamaya başlamıştır. Anne-Çocuk Eğitim Programı, 1991-1993 yılları boyunca Finans Vakfı ve Mili Eğitim Bakanlığı'nın işbirliği ile İstanbul'da yedi halk eğitim merkezinde uygulanmıştır.

1993 yılının Ağustos ayında Finans Vakfı'nın teşviki ve desteğiyle Anne-Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV) kurulmuştur. Anne-Çocuk Eğitim Vakfı özel sermayeli kar amaçsız bir organizasyondur ve amaçlarından biri Anne-Çocuk Eğitim Programı ile Türkiye'de anne ve çocuklara çok yönlü fayda sağlamaktır. Vakfın açıklanan amacı, *modern Türkiye'nin gelişmesine eğitimsel, sosyal, ekonomik ve finansal faaliyetlerle katkıda bulunmaktadır.*

Anne-Çocuk Eğitim Vakfı, Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın uygulanmasını Milli Eğitim Bakanlığı Çıkarlık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü ile işbirliğinde 1993'ten günümüze kadar yürütmektedir.

Anne Çocuk Eğitim Programı'nın İşleyişi

Anne Çocuk Eğitim Programı'nın bütünsel bir yaklaşımı vardır. Yalnızca çocuğa ulaşılmıyorsa hem çocuğu hem de çocuğun yakın çevresini hedeflemektedir. Çocuğun tüm gelişimini destekleyebilmek için ev ortamındaki önemli kişi olarak anne hedeflenmiştir. Amaç, ev ortamındaki çocuğun gelişimine ilişkin bilişsel ve psikososyal etkenleri geliştirmektir. Program, çocuğun gelişiminde çevresinin rolünü vurgulayan ekolojik yaklaşımdan etkilenmektedir.

Program, çocukta bilişsel zenginleşmeyi sağlayarak okula hazır olma düzeyini arttırmayı ve optimal psikososyal gelişmeyi ve daha iyi sağlık ve beslenmeyi sağlayacak bir ortam yaratmayı amaçlamaktadır. Bu, çocuğun bilişsel, sosyal ve duygusal gelişiminde ana-babanın rolünü arttırmayı gerekli kılmaktadır. Çocuğa yönelik davranışın ve iletişimin tutarlılığı annenin kendini duygusal olarak güvende hissetmesi ve öz saygısı, aile planlaması ve üreme sağlığı da programın hedefleri arasındadır. Bu program hem bir yetişkin eğitimi hem de bir çocuk gelişimi programı örneğidir (Bekman 1998:27).

Anne-Çocuk Eğitim Programı çocuklar ve ana-babalara, çocuk, örgün eğitime başlamadan hemen önce ulaşmaktadır. Buradaki anlayış, *bu dönemde annelerin yeni bilgilere daha açık olacakları yolundadır.*

Programın değişik unsurlarını yürütmek için değişik yaklaşımlar benimsenmiştir. Üç unsurdan ikisinde, Anneye Destek ve Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması unsurları için grup dinamiği yaklaşımının daha uygun olacağı düşünülmüştür. Bilişsel Eğitim programı için aracılı bir öğrenme yaklaşımı benimsenmiştir. Amaç, çocuğa destek veren bir yetişkinle etkileşim sonucunda çocuğun okula hazır olma düzeyini arttırmaktır. Öyle ki, anneler çocuklarının öğretmeni olmaktadır. Özellikle okulöncesi sözel ve sayısal becerilere ve okuma yazma becerilerine ilişkin belli alıştırmaları yaparken annelerin çocuklarını desteklemeleri beklenmektedir. Bu alıştırmalar sırasında sorular sorularak, önerilerde bulunarak, yol göstererek ve sorulara yanıt vererek anneler, çocukların bilişsel gelişiminin belirleyicilerini bütünleştirmelerine yardım etmekte ve *potansiyel gelişim alanı* içinde işlev görmeleri için elverişli koşulları yaratmaktadırlar (Bekman 1998:29).

Yukarıdaki noktalar temel alındığında Programın, çocuğun bilişsel gelişimini destekleyecek Zihinsel Eğitim Programı, anneleri çocuğun gelişiminin bütün yönleriyle ilgili olarak duyarlı kılmaya yönelik Anne Destek Programı ve annelerin üreme sağlığı ve aile planlaması konularında bilgilendirilmesinin amaçlandığı Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Programı olmak üzere üç ana unsuru vardır. Bu çalışma kapsamında araştırmanın genel amacı göz önünde bulundurularak bu unsurlardan sadece Zihinsel Eğitim Programı'na yer verilmiştir.

Zihinsel Eğitim Programı

Zihinsel Eğitim Programı 1991 yılında Kağıtçıbaşı ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş ve 1995'te yeniden gözden geçirilip düzeltilmiştir (Kağıtçıbaşı v.d. 1995a). Programın bu unsurunun temel amacı çocuğun okulöncesi sözel ve sayısal becerilerini harekete geçirerek onu okula hazırlamaktır. Evdeki okuma yazma ortamında edinilen becerilerin çocuğun okula hazırlanmasına olanak veren önemli etkenler olduklarına inanılmaktadır. Okuma yazmaya ilişkin etkinliklere evde sınırlı ölçüde olanak tanınmasının örgün eğitimde önemli olan dil gelişimi ve sonrasında okuma yazmayı öğrenmeleri üzerinde belirleyici etkileri vardır.

Zihinsel Eğitim Programı'nda 25 çalışma formu vardır. Her haftanın çalışma formu anneler tarafından çocuklarıyla birlikte her gün yapılacak çeşitli alıştırmalar içermekte ve genellikle bunları tamamlamak her gün aşağı yukarı 15-20 dakika sürmektedir. Haftalık çalışma kitaplarından biri 20-25 sayfalık alıştırma içermektedir. Haftanın her gününe ayrılmış olan sayfalar annelerin farklı günlerin etkinliklerini birbiri ardından izleyebilmelerine yardımcı olmak üzere her sayfada belirtilmiştir (1. Gün, 2. Gün gibi). Çalışma formlarının sayıları ilerledikçe alıştırmalar zorlaşmaktadır. Alıştırmalar çoğunlukla el-göz koordinasyonu, duyuşsal ayırım yeteneği, okulöncesi sözel (harflerin tanınması, harflerin seslerinin tanınması) ve sayısal beceriler (rakamların tanınması, toplama ve çıkarma), dil gelişimi, sınıflandırma, sıralama, kavram oluşumu (yön, boyut, mekan), renk ve biçimlerin öğrenilmesi, problem çözme becerileri ve genel yetenek gibi alanlara yöneliktir. Her haftanın çalışma formu yukarıda belirtilen farklı alanlarda alıştırmalar içermektedir.

Çalışma formlarına ek olarak 8 resimli hikaye kitabı kullanılmaktadır (Alpöge 1995). Bunlar temelde dinleyerek anlama, sözel ifade, kelime hazinesi, soru-cevap etkinlikleri ve muhakeme için kullanılmaktadırlar. Programın yetişkinle birlikte kitap okuma etkinliklerini de içermesine özellikle çaba gösterilmiştir, çünkü okuma yazma bilgisinin, resimli kitaplar ve okuma materyallerinin kullanıldığı etkinlikler sırasındaki anne-çocuk etkileşiminden kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu etkileşimler destekleyici diyaloglar olma özelliğindedir. Yetişkinle birlikte kitap okumanın sıklığı, çocuğun dili ve sonraki okuma becerisi arasındaki ilişki sıklıkla gözlemlenmiştir (Crane-Thoreson ve Dale 1992; Rowe 1991; Akt:Bekman 1998:30).

Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın Uygulanması

Programda, anneler 25 hafta boyunca yetişkin eğitim merkezlerindeki grup toplantılarına haftada bir kez katılmaktadırlar. Türkiye'de her ilin her ilçesinde yetişkin eğitim merkezleri mevcuttur. Toplantılar Anne- Çocuk Eğitim Vakfı personeli tarafından programla ilgili eğitilmiş olan Çıracılık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü'nün öğretmenlerince yürütölmektedir. Her toplantının ilk bölümünde bir buçuk saat boyunca Anne Destek Programı'nın o günkü konusu tartışılmaktadır. Her haftanın konusu daha önceden saptanmaktadır. Grup toplantılarına anneler etkin olarak katılıp, sorular sorarak, fikirlerini ifade ederek düşünce ve deneyimlerini paylaşmaktadırlar. Bütün grup toplantılarında, grup tartışmalarından sonra evde hayata geçirilecek bazı grup kararları alınmaktadır. Bunu izleyen toplantıda kararın sonuçları yeniden değerlendirilip muhtemelen yeni bir karar alınmaktadır. Böylece grup dinamiği teknikleri, annelerin çocuklarına sağlıklı gelişim konusunda daha büyük ölçüde destek olabilmelerine olanak vermek üzere kullanılmaktadır (Bekman 1998:33).

Toplantının ikinci bölümü Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması Programı'nın tartışılmasına ayrılmıştır ve on beş dakika sürmektedir. Burada temel amaç bir grup kapsamında bilgi aktarımını sağlamaktır. Bu, annelerin deneyimlerini paylaşmalarına, aile planlaması ve üreme sağlığı konularında diğerlerinin deneyimlerini de öğrenmelerine olanak tanımaktadır.

Toplantının son bölümünde, annelerin Zihinsel Eğitim Programı'nın alıştırmalarını *rol yapma* yoluyla öğrenmek için beş ya da altı kişilik gruplar oluşturmaları istenmektedir. Her bir anne grubunda, o küçük grup içinde programın doğru olarak yürütülmesinden sorumlu olan bir yardımcı (annelerden biri) vardır. Her anneye, hem anne hem de çocuk rollerine girmesi için olanak verilmektedir. Toplantının tamamı yaklaşık üç saat sürmekte ve her grup 20-25 anneden oluşmaktadır.

Programı yürüten iki ayrı düzeyde personel vardır: Bunlar her biri MEB personeli olan öğretmenler ve il koordinatörleridir. Her iki grup da vakfın uzmanları tarafından programla ilgili olarak eğitilmiştir. Öğretmenler Program'ın gruplar içinde yürütülmesinden ve evlerde programın denetlenmesinden sorumludurlar. Böylece öğretmenler bir yandan grup toplantılarını sürdürürken, diğer yandan ev ziyaretleri de yaparak anneyi çocuğuyla birlikte çalışırken gözlemektedirler. Ev ziyaretlerinin amacı, programın çocukla birlikte doğru bir biçimde yürütüldüğünden emin olmaktır. İl koordinatörleri vakfın uzmanları tarafından yürütülen beş haftalık eğitim seminerlerine katılmaktadırlar. Bu seminerler boyunca il koordinatörlerine programın içeriği ve yürütülüşü hakkında bilgi verilmektedir. (Bekman 1998:34).

Amaç

Yapılan bu araştırma ile sosyoekonomik nedenlerden dolayı erken çocukluk eğitimi hizmetlerinden yararlanamayan ancak bu desteğe en fazla ihtiyaç duyan çocukların gelişimlerini desteklemek amacıyla, kurum merkezli eğitim modeline bir alternatif olarak geliştirilen ve ev merkezli bir program olan Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın altı yaşındaki çocukların bilişsel gelişimine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

- 1)Program grubu ile kontrol grubunun öntest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 2)Program grubunun öntest ve sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 3)Kontrol grubunun öntest ve sontest puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 4)Program ve kontrol grubunun öntest ve sontest puan ortalamalarının farklarının arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- 5)Anne-Çocuk Eğitim Programı'na katılan annelerin program hakkındaki düşünceleri nelerdir?

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu altı yaş grubundaki 80 çocuk ve onların anneleri oluşturmaktadır. Program grubunu, Bursa ili Osmangazi ilçesi Halk Eğitim Merkezi'ne bağlı İstiklal ve Elmasbahçeler Kurs Merkezi'nde Anne-Çocuk Eğitim Programı'na devam eden anne-çocuk ikilileri, kontrol grubunu ise herhangi bir erken çocukluk eğitimi kurum ya da programına katılmayan anne-çocuk ikilileri oluşturmaktadır. Kontrol grubunu oluşturan anne ve çocuklara program grubundaki anneler aracılığıyla ulaşılmıştır.

Programa katılan çocukların annelerinin %82,5'inin ilköğretim (ebeveynlerden biri okur-yazar bir babaanne), diğerlerinin lise ve dengi okul; babalarının ise %92,5'inin lise ve dengi okul mezunu olduğu belirlenmiştir. Kontrol grubundaki annelerin %92,5'inin eğitim düzeylerinin ilköğretim düzeyinde, %7,5'inin ise lise ve dengi okul mezunu olduğu, babaların ise %82,5'inin ilköğretim, %17,5'inin ise lise ve dengi okul mezunu olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan programa katılan çocuklardan birinin annesi tekstil fabrikasında işçi, biri de işçi emeklisi diğerleri ise ev hanımı; kontrol grubundaki çocuklardan ise yalnızca birinin annesi memur diğerleri ise ev hanımıdır. Program ve kontrol grubundaki babaların ise yarıdan fazlasının (%55) işçi olduğu; çocukların kardeş sayıları incelendiğinde program ve kontrol grubunun yarıdan fazlasının (%75 - %62,5) çocuk sayısının iki olduğu belirlenmiştir. Bu verilerden hareketle her iki grubun anne-babaların eğitim düzeyi, meslekleri ve ailelerin çocuk sayıları bakımından benzer özelliklerinin olduğu söylenebilir.

Veri Toplama Araçları

a.Okulöncesi Sözel ve Sayısal Beceriler Ölçeği

Programın çocukların bilişsel gelişimi üzerindeki kısa vadeli etkisini belirlemek için okuma-yazma ve aritmetik becerilerini edinmede önemli rol oynayan okulöncesi sözel ve sayısal becerileri ölçülmüştür. Okulöncesi Sözel ve Sayısal Beceriler Ölçeği ile, ilkokulda okuma-yazmayı öğrenme ve matematik için gerekli olan becerilerin ölçülmesi amaçlanmaktadır.

Okulöncesi Sözel Beceriler Ölçeği, görsel tanıma, görsel ayırıştırma, görsel dikkat, harfleri tanıma, harfleri kopyalama, kalem hâkimiyeti, sıralama, görsel hatırlama, işitsel bellek, yakın, uzak, arada vb, kavramları bilme, görsel bellek, sözlü talimatları takip edebilme ve dinlediğini anlama becerilerini; *Okulöncesi Sayısal Beceriler Ölçeği* ise, geometrik şekilleri tanıma, isimlendirebilme, sayma, görsel eşleme, birebir eşleme yapabilme, görsel sayma, rakam bilgisi, rakamları tanıma ve ayırt edebilme, toplama ve çıkarma becerilerini kapsamaktadır. Okulöncesi Sözel Beceriler Ölçeği'ndeki puanlar 0-167, Okulöncesi Sayısal Beceriler Ölçeği'ndeki puanlar ise 0-149 arasındadır. Okulöncesi Sözel Beceriler Ölçeği için güvenilirlik katsayısı .87, Okulöncesi Sayısal Beceri Ölçeği için ise güvenilirlik katsayısı .89 olarak belirlenmiştir (Bekman 1998:39).

b.Okulöncesi Sözel ve Sayısal Beceriler Ölçeğinin Uygulanması

Okulöncesi Sözel ve Sayısal Beceriler Ölçeği, İstiklal ve Elmasbahçeler Kurs Merkezi'nde açılan Anne-Çocuk Eğitim Programı'na kayıt yaptıran annelerin çocuklarına, araştırmacı tarafından program başlamadan önce öntest olarak program bittikten sonra da sontest olarak, programın uygulandığı Halk Eğitim Merkezi'nde, araştırmacıya kurumun yöneticisi tarafından tahsis edilen bir derslikte uygulanmıştır. Uygulama öncesinde ebeveyn, çalışmanın programın çocuğun bilişsel gelişimine olan etkisini belirlemek amacıyla yapıldığı ve gönüllülüğün esas olduğu araştırmacı tarafından açıklanmıştır. Aynı şekilde çocuğa, annesinin onunla evde yapacağı çalışmalara benzer bir oyun oynanacağı ve kendilerinin yardımına ihtiyaç duyulduğu araştırmacı tarafından belirtilmiştir.

Kasım ayının üçüncü haftasından itibaren de yine deney grubuna katılan annelerin yardımıyla ulaşılan kontrol grubu çocukların ön test uygulamasına başlanmıştır. Aynı şekilde, kontrol grubundaki annelere çalışmanın, çocuklarının herhangi bir okulöncesi eğitim almamalarının eğitim alanlarla arasında bir farka yol açıp açmadığını belirlemek amacıyla yapıldığı belirtilmiştir. Kontrol grubundaki çocuklara da, televizyondaki çocuk programlarından *Benimle Oynar mısın?*'a benzer oyunlar oynanacağı bunun için de onların yardımına ihtiyaç duyulduğu araştırmacı tarafından açıklanmıştır. Kontrol grubunun öntest ve sontest uygulamalarında, Kurs Merkezi'ne gelmeyi kabul eden ebeveynlerin çocuklarıyla Merkez yöneticisinin araştırmacıya tahsis ettiği derslikte çalışılmıştır. Ancak merkeze gelmeyi kabul etmeyen ailelerin çocuklarına ise uygulama, evlerindeki bir odada yapılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada program ve kontrol gruplarındaki çocukların bilişsel gelişim düzeyleri, Bekman ve arkadaşları (1998:39) tarafından geliştirilen *Okulöncesi Sözel ve Sayısal Beceriler Ölçeği* uygulanarak belirlenmiştir. Her iki grubun demografik özellikleri Anne-Çocuk Eğitimi Programı Bilgi Formu ve annelerin Anne-Çocuk Eğitim Programı hakkındaki görüşleri ise Anne-Çocuk Eğitim Programı Değerlendirme Formu'ndaki bilgilerden elde edilmiştir. Öntest ve sontest uygulamaları yaklaşık altı hafta sürmüştür ve her iki ölçüm arasında geçen süre yedi aydır.

Verilerin Analizi

Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın çocukların bilişsel gelişimleri üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amacıyla yapılan ölçümlerde program ve kontrol grubu için öntest-sontest arasındaki değişim puanları elde edilerek bu değişim puanlarının analizi t-testi yolu ile karşılaştırılarak yapılmıştır. Bu süreçte SPSS programı kullanılmıştır. Bununla birlikte annelerin program hakkındaki görüşleri ise annelerin programı değerlendirmeye yönelik doldurdukları formlardaki bilgilerin frekans ve yüzdelerinin hesaplanmasıyla belirlenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde, deney ve kontrol grubundaki çocukların sözel ve sayısal becerilerine ilişkin öntest ve sontest bulgularına dayanarak Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın çocuğun bilişsel gelişimi üzerinde etkili olup olmadığına ve annelerin program hakkındaki görüşlerine ilişkin verilere yer verilmiştir.

1. Program Grubu ve Kontrol Grubu Öntest Puan Ortalamalarına İlişkin Bulgular

Tablo 1. *T testi sonuçları*

Testler	n	Program Grubu	Kontrol Grubu	Deney-kontrol x farkı	t değeri	p
		x (ss)	x (ss)			
Öntest puan ortalamaları	80	102.6 (36.06)	100.57 (37.53)	2.03	0.24	.806
Sözel Becr. Ön test puan ort.	80	50.28 (19.19)	52.55 (18.98)	2.27	0.53	.596
Sayısal Becr. Ön test puan ort.	80	52.32 (19.31)	48.56 (23.71)	3.76	0.76	.441

p<.05

Tablo-1'e bakıldığında, program grubu ile kontrol grubunun öntest sözel ve sayısal beceriler puan ortalamalarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir. Grupların puanlarının karşılaştırılması amacıyla yapılan t-testi sonucunda grupların öntest sözel (0.53) ve sayısal beceriler (0.76) puan ortalamaları arasındaki farkın p<.05 düzeyinde *anlamli olmadığı* belirlenmiştir.

2. Program Grubu Öntest ve Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Tablo 2. *T testi sonuçları*

Deney grubu	n	öntest	sontest	öntest-sontest x farkı	t değeri	p
		x (ss)	x (ss)			
Toplam puan ortalamaları	40	102.60 (36.06)	250.75 (30.17)	148.15	22.82	000*
Sözel beceriler puan ortalamaları	40	50.28 (19.19)	118.40 (20.96)	68.12	16.06	000*
Sayısal beceriler puan ortalamaları	40	52.32 (19.31)	132.35 (13.17)	80.02	25.91	000*

*p<.001

Program grubundaki çocukların program öncesindeki bilişsel gelişim düzeyleri ile program sonrasındaki bilişsel gelişim düzeyleri arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla öntest puan ortalamaları ile sontest puan ortalamaları t-testi ile karşılaştırılmıştır. Bu puan ortalamaları arasında, sontest sonuçları lehine (22.82) p<.001 düzeyinde anlamlı fark bulunmuştur. Bu sonuç programa katılan çocukların öntest ve sontest sonuçları arasında bilişsel gelişim düzeyi açısından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir.

3. Kontrol Grubu Öntest ve Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulgular

Tablo 3. *T testi Sonuçları*

Testler	n	Ön test x (ss)	Son test x (ss)	ön -son test x farkı	t değeri	P
Toplam puan ortalamaları	40	100.20 (37.36)	132.60 (40.64)	32.42	21.41	000*
Sözel beceriler puan ortalamaları	40	52.55 (19.08)	66.65 (20.59)	14.4	8.55	000*
Sayısal beceriler puan ortalamaları	40	47.65 (23.39)	65.97 (24.40)	18.32	21.44	000*

*p<.001

Herhangi bir erken çocukluk eğitimi kurum ya da programına devam etmeyen kontrol grubundaki çocukların sözel ve sayısal beceriler öntest ve sontest puanları arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan t-testi sonucunda elde edilen değer (21.41) $p<.001$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir.

4. Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın Etkililiğine İlişkin Bulgular

Tablo 4. *Deney ve Kontrol Gruplarının Öntest ve Sontest Puan Ortalamalarının Farklarının Farkına İlişkin t- testi Sonuçları*

Gruplar	n	öntest x – ss	sontest x – ss	sontest- öntest x farkı	x farklarının farkı	t değeri	p
Deney grubu	40	102.6-36.06	250.75-30.16	148.15	115.72	13.74	000*
Kontrol grubu	40	100.20-37.36	132.63-40.64	32.43			

*p<.001

Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın altı yaş grubundaki çocukların bilişsel gelişim düzeylerine etkisini belirlemek için program ve kontrol grubunun öntest ve sontest puan ortalamalarının farklarının farkı karşılaştırılmıştır. Elde edilen değer (13.74) gruplar arasındaki farkların farkının program grubu lehine $p<.001$ düzeyinde anlamlı olduğunu göstermektedir.

5. Anne-Çocuk Eğitim Programı'na katılan Annelerin Program Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Bulgular

Tablo 5. *Anne-Çocuk Eğitim Programı'na katılan Annelerin Program Hakkındaki Görüşlerine İlişkin Yüzde ve Frekans Sonuçları*

Annelerin Anne-Çocuk Eğitim Programı'na yönelik Düşünceleri	Hiç		Biraz		Orduka		Çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%
Sizce katıldığınız bu program çocuğunuzun okulda başarılı olmasına yardımcı olacak mı?	-	-	3	7,5	6	15	31	77,5
Bu program çocuğunuzun daha iyi tanımanıza yardımcı oldu mu?	-	-	2	5	15	37,5	23	57,5
Bu program çocuğunuzla ilişkilerinizi olumlu yönde geliştirmenize yardımcı oldu mu?	-	-	2	5	15	37,5	23	57,5
Bu program çocuğunuzla ilgili problemleri çözmenize yardımcı oldu mu?	-	-	3	7,5	15	37,5	22	55
Sizce sohbette işlenen konular ne kadar yararlıydı?	-	-	2	5	4	10	34	85
Sohbette işlenen konuları günlük yaşamınızda uyguluyor musunuz?	-	-	3	7,5	29	72,5	8	20
Sizce Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması'nda işlenen konular ne kadar yararlıydı?	-	-	1	2,5	10	25	29	72,5
Üreme Sağlığı ve Aile Planlaması'nda işlenen konuları günlük yaşamınızda uyguluyor musunuz?	1	2,5	12	30	12	30	15	37,5
Sizce ZEP'ler çocuğunuz için ne kadar yararlıydı?	-	-			1	2,5	39	97,5
Yapılan ev ziyaretlerinin size ve çocuğunuza ne kadar faydalı olduğunu düşünüyorsunuz?	-	-	2	5	11	27,5	27	67,5

Tablo 6’da Anne-Çocuk Eğitim Programı’na katılan annelerin program hakkındaki düşüncelerine yönelik değerlendirmeleri görülmektedir. Bunlar arasında annelerin neredeyse tamamı (%97,5) Zihinsel Eğitim Programı’nın çocuğu için çok yararlı olduğunu ve % 77,5’i de programın çocuğunun okulda başarılı olmasında çok yardımcı olacağını belirtmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Erken çocukluk eğitimine yapılan yatırımlar günümüzde toplumun geleceğine yapılan yatırımlar olarak görülmektedir. Bu derecede hayati önem taşıyan erken çocukluk eğitimi programlarına yönelik yapılan araştırma sonuçları da bu durumu doğrulamaktadır. Programların çocukların erken yaşlarda akademik başarısından öğrenimini daha üst basamaklara kadar sürdürmesine (Barnett 1995; Reynolds ve diğ. 2001; Barnett ve Hustedt 2003; Kağıtçıbaşı v.d. 2004); özel eğitime duyulan gereksinim ve sınıf tekrarı oranlarının azalmasına (Campbell ve Ramey 1994; Reynolds ve diğ. 2001); ilerleyen yıllarda ise eğitim ve gelir düzeyinin artmasından (Cotton ve Conklin 1989; Stratos 2003; Kağıtçıbaşı v.d. 2004) suç işleme oranlarının azalmasına (Barnett ve Hustedt 2003; Yoshikawa 1995) kadar çok yönlü etkilerinin olduğu belirlenmiştir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular da (tablo 2), Anne-Çocuk Eğitim Programı’nın, programa katılan annelerin çocuklarının okulöncesi sözel ve sayısal becerilerinin gelişimini destekleyerek onların bilişsel gelişim düzeyini artırdığını ortaya koymaktadır. Bu da uygun ortam sağlandığında ve desteklendiğinde çocuğun öğrenme kapasitesinin ne kadar geliştirilebileceğini ispatlamaktadır.

Diğer yandan kontrol grubundaki çocukların öntest ve sontest puan ortalamaları arasında da anlamlı fark bulunmuştur (tablo 3). Bu bulgu, herhangi bir erken çocukluk eğitimi kurum ya da programına devam etmeseler de çocukların gelişimlerinin en hızlı olduğu bu dönemde öğrenmeye ne kadar açık olduklarını göstermektedir. Ayrıca kontrol grubunda elde edilen bu anlamlı farkta, araştırmacının ön test uygulamalarında, programa katılmayan anneleri, televizyondaki çocuk programlarının gün ve saatleri konusunda bilgilendirmesinin de bir etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Bununla birlikte gruplar arasındaki öntest ve sontest puan ortalamalarının farklarının farkı ise program grubu lehine anlamlı düzeyde farklı bulunmuştur. Bu bulgu, Anne-Çocuk Eğitim Programı’nın altı yaşındaki çocukların bilişsel gelişim düzeyleri üzerinde etkili olduğunu yani anneleri programa devam eden çocukların okulöncesi becerilerinin (çocukların okuma-yazma ve matematiksel işlemler yapmayı öğrenmesi için gerekli olan sözel ve sayısal beceriler) programa katılmayanlara oranla daha fazla geliştiğini göstermektedir. Bu şekilde programa katılan çocuklar okula daha hazır başlayacak ve daha iyi uyum sağlayacaklardır. Diğer taraftan bu bulgu ile, Anne-Çocuk Eğitim Programı’nın aynı zamanda, ülkemizdeki okulöncesi eğitiminin amaçlarından biri olan “Koşulları elverişsiz çevrelerden ve ailelerden gelen çocuklar için ortak bir yetişme ortamı yaratılması” (MEB 2002:7) amacına hizmet ettiği söylenebilir. Ayrıca bu yolla özellikle de maliyetinin yüksek olması nedeniyle kurumsal erken çocukluk eğitimi hizmetlerinden yararlanamayan ailelerin çocuklarına bu hizmet ulaştırılmaktadır. Erken çocukluk eğitimi programlarının çocukların bilişsel gelişimi üzerinde olumlu etkilerinin olduğunu ortaya koyan araştırma sonuçları da (Gray ve Ruttle, 1980; Pfannenstiel ve Seltzer 1989; Honig ve Lolly 1992; Reynolds 1993; Barnett 1995; Bekman 1998; Lunenburg 2000; Schweinhart 2002; Temel 2003; Barnett ve Hustedt 2003) araştırmadan elde edilen bu bulguyu desteklemektedir.

Öğrenme potansiyelinin en yüksek olduğu yaşamın ilk yıllarında, erken çocukluk eğitimi kurumlarına devam eden çocukların, herhangi bir kurum ya da programa devam etmeyenlere oranla daha üst basamaklara kadar öğrenimlerine devam ettikleri ve okul başarılarının daha yüksek olduğunu gösteren araştırma sonuçları göz önünde bulundurulduğunda (Barnett & Hustedt 2003; Schweinhart 2002; Reynolds 1993; Barnett 1995; Campbell ve Ramey 1994) Anne-Çocuk Eğitim Programı’na devam eden çocukların aldıkları bu desteğin daha sonraki öğrenim yaşantısını olumlu yönde etkileyerek çocukların okul başarılarının daha yüksek olması ve öğrenimlerine daha uzun süre devam etmelerine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Programın çocukların bilişsel gelişimine etkilerini gösteren araştırma bulgularının yanı sıra, annelerin Anne-Çocuk Eğitim Programı’na yönelik görüşlerine ilişkin değerlendirmeleri de, programın

çocukların bilişsel gelişimine olan etkisini destekler niteliktedir. Bu bulgu aynı zamanda, ailelerin çocuklarının gelişimsel gereksinimleri hakkında desteklendiğinde, çocuklarına yapabilecekleri katkıyı da ortaya koymaktadır. Böylelikle Anne-Çocuk Eğitim Programı'nın da çocukların anneleri aracılığıyla potansiyellerine ulaşma ve eğitim alma haklarını gerçekleştirebilecek olanaklar yarattığı düşünülmektedir (Cotton ve Wiklund 1989).

Toplumsal kalkınma hedeflerinden biri olan erken çocukluk eğitimi hizmetlerinin toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırılması, özellikle de bu hizmetlerden faydalanamayan, ancak içinde buldukları çevresel koşullar bakımından risk altında olan ve okulöncesi eğitime en fazla ihtiyaç duyan çocuklar için yaşamsal bir önem taşımaktadır. Araştırma sonuçları, programın çocukların bilişsel gelişimlerini destekleyerek onları okula hazır hale getirdiğini göstermektedir. Bu okula hazır oluşun, çocuğun okula uyumunu kolaylaştırarak onun okula devamını da olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir. Dolayısıyla programın kısa dönemde çocukların bilişsel gelişimini desteklediği gibi uzun dönemde ise çocuğun okul başarısına da katkısının olacağı söylenebilir. Bu bakımdan Anne-Çocuk Eğitim Programı gibi bilimsel temelli alternatif modellerin geliştirilip yaygınlaştırılmasıyla, çocukların ilk öğretmenleri olan anne-babalarını güçlendirerek çocukların gelişim ve öğrenmelerini engelleyecek telafisi mümkün olmayan aksaklıkların giderilebileceği düşünülmektedir. Bu yolla da sosyoekonomik şartlar ve cinsiyete dayalı eşitsizliklerin azaltılması sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Alpöge, G. (1995). *Şaşkın* (no:1), *Şakacı Kaya* (no:2), *Bütün Çocuklar Dondurma Sever* (no:3), *Ah Şu Su* (no:4), *Uğraşlar* (no:5), *Kozalı Konak-Kazalı Konak* (no:6), *Tembel Keloğlan* (no:7), *Televizyoncu Ali* (no:8). İstanbul: Anne-Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları Öykü Dizisi, No:3.
- Aral, N., Kandır, A. ve Can Yaşar, M. (2000). *Okulöncesi Eğitim ve Ana Sınıfı Programları*, İstanbul: YA-PA Yay.
- Arı, M., Haktanır, G. ve Dinçer, G. (2001). *Okulöncesi Eğitimin Geliştirilmesi Projesi*, Online: www.chp.org.tr/haberler/haziran2001/BYKP-OkulOncesiEgitimProjesi-22-Haziran-2001.htm adresinden 20 Ocak 2004 tarihinde indirilmiştir.
- Barnett, W.S. (1995). Long-term Effects of Early Childhood Programs on Cognitive and School Outcomes. *The Future of Children*, 5(3):25-50. Online: Retrieved on 05 June 2002, at URL: <http://www.futureofchildren.org/usr_doc/vol5no3ART2.pdf>.
- Barnett, W.S. & Hustedt, J.T. (2003). Preschool the most important grade, The first years of school, *ASCD for the Success of Each Learner, Publications Educational Leadership*, 60(7):54-57. Online: Retrieved on 01-September-2004, at URL: http://www.ascd.org/publications/ed_lead/200304/barnett.html
- Bekman, S. (1998). *Eşit Fırsat (Anne Çocuk Eğitim Programı'nın Değerlendirilmesi)*, İstanbul: Anne-Çocuk Eğitim Vakfı Yayıncılık.
- Bekman, S. (2003). *Türkiye'deki Erken Çocukluk Eğitimi Sistemi ve Erken Çocukluk Eğitiminde Farklı Modeller*. Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları:Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu. Online: <http://www.acev.org/arastirma/raporlar.htm>, tarihinde 8 Mayıs 2004 tarihinde indirilmiştir.
- Bekman, S. ve Gürlesel, C.F. (2005). *Doğru Başlangıç: Türkiye'de Okulöncesi Eğitim, Özet Bulgular*, Tüsiad Basın Bülteni, TS/BAS-BÜL/05-38. Online: <http://www.tusiad.org/haberler/basin/duyuruno681.pdf> adresinden 4 Temmuz 2005 tarihinde indirilmiştir.
- Campbell, F.A. & Ramey, C.T. (1994). Effects of early intervention on intellectual and academic achievement: A follow-up study of children from low-income families, *Child Development*, 65(2), 684-698.
- Campbell, F.A., Ramey, C.T., Pungello, E., Sparling, J. & Miller-Johnson, S. (2002). Early childhood education: young adult outcomes from the Abecedarian Project. *Applied Developmental Science*, 6(1): 42-57.

- Cotton, K. & Conklin, N.F. (1989). Research on Early Childhood Education, *Northwest Regional Educational Laboratory, School Improvement Research Series (SIRS)*. Online: Retrieved on 27-November 2002, at URL: <http://www.nwrel.org/scpd/sirs/3/topsyn3.html>.
- Cotton, K. & Wikeland, K.R. (1989). Parent involvement in education, Northwest Regional Educational Laboratory, *School Improvement Research Series (SIRS)*. Online: Retrieved on 09-November-2004, at URL: <http://www.nwrel.org/scpd/sirs/3/>
- Entwisle, D.R. (1995). The role of schools in sustaining early childhood program benefits, *The Future of Children*, 5(3). Online: Retrieved on 2-October-2004, at URL: http://www.futureofchildren.org/usr_doc/vol5no3ART7.pdf
- Gray, S.W. & Ruttle, K. (1980). The Family-Oriented Home Visiting Program: A longitudinal study, *Genetic Psychology Monographs*, 102(2), 299-316. PubMed/National Library of Medicine Online: Retrieved on 3-March-2003, at URL: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov>
- Honig, A.S. & Lally, J.R. (1992). The Family Development Research Program, *Early Child Development and Care*, 10: 41-62.
- Howes, C. (1990). Can the age of entry into child care and the quality of child care predict adjustment in kindergarten?, *Developmental Psychology*, 26(2), 292-303.
- Kağıtçıbaşı, Ç. Bekman, S. ve Sunar, D. (1991). *Anne Eğitim Programı Kılavuzu*, Ankara: UNICEF.
- Kağıtçıbaşı, Ç, Bekman, S., Özkök, Ü.S. ve Kuşçul, Ö.H. (1995). *Anne Destek Programı El Kitabı*, İstanbul: Anne-Çocuk Eğitim Vakfı Yay. No:1.
- Kağıtçıbaşı, Ç, Bekman, S., Kuşçul, Ö.H., Özkök, Ü.S. ve Sucuka, N. (1995a). *Zihinsel Eğitim Programı 25 Haftalık Çalışma Formları*, İstanbul: Anne-Çocuk Eğitim Vakfı Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç., Sunar, D., Bekman, S. ve Cemalcılar, Z. (2004). Erken müdahalenin erişkinlikte süren etkileri: *Erken Destek Projesi'nin İkinci Takip Araştırması'nın Ön Bulguları*, Anne-Çocuk Eğitim Vakfı Araştırma Raporu, Online:<http://www.acev.org/arastirma/arastirmalar.asp> adresinden 15 Haziran 2005 tarihinde indirilmiştir.
- Lunenburg, F.C. (2000). Early childhood education programs can make a difference in academic, economic and social arenas, *Education*, Spring 120(3), 519-529.
- Milli Eğitim Bakanlığı 2004-2005 Sayısal Verileri. Online:<http://apk.meb.gov.tr/> adresinden 20 Aralık 2005 tarihinde indirilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı Okulöncesi Eğitimi Genel Müdürlüğü, Okulöncesi Eğitim Kurumları Yönetmeliği, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 2002.
- Oğuzkan, Ş. ve Oral, G. Okulöncesi Eğitimi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983.
- Oktay, A. (2004). Türkiye'de erken çocukluk eğitiminin dünü, bugünü, geleceği, *kültürlerin buluşması: Erken çocukluk gelişimi ve eğitimine yansımaları*, OMEP Dünya Konsey Toplantısı ve Konferansı'nda sunulan bildiri, 5-11 Ekim 2003 Bildiri Kitabı-1, İstanbul:YA-PA Yay.
- Ou, S. & Reynolds, A.J. (2004). Preschool education and school completion. *Encyclopedia on Early Childhood Development*. Online: Retrieved on 14-April-2006, at URL: <http://www.excellence-earlychildhood.ca/documents/Ou-ReynoldsANGxp.pdf>
- Ömeroğlu, E., Can Yaşar, M. (2002). Ev Merkezli Aile Çocuk Eğitim Programı'nın ev ortamına etkisi, *Erken Çocukluk Eğitimi ve Gelişimi Sempozyumu Bildiri Kitabı*, Kök Yay. Ankara.
- Perloff, L., Butler, P., Berry, C. & Budetti, P. (1998). *Literature review of outcomes of early intervention programs*, Pediatric Developmental Services Program prepared for The Commonwealth Fund by The Institute for Health Services Research and Policy Studies Northwestern University. Online: Retrieved on 14-September-2005, at URL: <http://www.northwestern.edu/ihs/research/review.PDF>
- Pfannenstiel, J. & Seltzer, D. (1989). New parents as teachers: Evaluation of an early parent education program, *Early Childhood Research Quarterly*, 4(1), 1-18.

- Reynolds, A.J. (1993). Effects of a Preschool plus follow-on Intervention for Children at Risk, Paper presented at the 1993 biennial meeting of the Society for Research in Child Development, March 25-28, New Orleans, LA, *The Educational Resources Information Center (ERIC)*.
Online: Retrieved on 11-September-2003, at URL:
http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2/content_storage_01/0000000b/80/22/d8/22.pdf
- Reynolds, A.J., Temple, J.A., Robertson, D.L. & Mann, E.A. (2001). Long-term effects of an early childhood intervention on educational achievement and juvenile arrest: A 15 year follow-up of low-income children in public schools. *JAMA – Journal of American Medical Association*, 285(18): 2339-2346.
- Sanders, M. (2003). *Preschool education in the European Union*, European Primary School Association, Eurydice-995, Registered Charity Number:1052499. Online: Retrieved on 13-November-2003, at URL: <http://www.epsaweb.org/preschool-education.htm>
- Schweinhart, L. (2002). *How the High/Scope Perry Preschool study grew: a researcher's tale*. Phi Delta Kappa Center for Evaluation, Development and Research, High/Scope Educational Research Foundation No:32. Online: Retrieved on 12-November-2003, at URL:
<http://www.highscope.org/Research/PerryProject/tale.htm>
- Sheldon, S.B. & Epstein, J.L. (2001). Focus on mathematic achievement: effects of family and community involvement. “National Network of Partnership Schools”, *Paper presented at the annual meeting of the American Sociological Association, Anaheim, CA*. Online: Retrieved on 15-November-2005, at URL: <http://www.csos.jhu.edu/p2000/type2/issue11/ttype2k4.htm>
- St.Pierre, R., Goodson, B., Layzer, J. & Bernstein, L. (1997). National impact Evaluation of the Comprehensive Child Development Program, *National Impact Evaluation of the Comprehensive Child Development Program Final Report*. Online: Retrieved on 5-November-2005, at URL: <http://www.abtassociates.com/reports/D19970050.pdf>
- Stratos, A. (2003). *A good preschool education is important in today's world*. Community Guide. Online: Retrieved on 10-April-2005, at URL:
<http://mid.guide.gmnews.com/news/2003/0730/Schools/>.
- Temel, F. (2003). Aile Eğitim Modeli Dünya’da ve Türkiye’deki Uygulamalar, *Erken Çocukluk Eğitimi Politikaları: Yaygınlaşma, Yönetişim ve Yapılar Toplantısı Raporu*, Ankara.
- Unesco Institute of Statistics (UIS) (October 2005). (*UNESCO İstatistik Enstitüsü 2004 Verileri*),
- Yoshikawa, H. (1995). Long-term effects of early childhood programs on social outcomes and delinquency. *The Future of Children*, 5(3), 51-75. Online: Retrieved on 14-May-2004, at URL: www.futureofchildren.org/usr_doc/vol5no3ART3.pdf